

Eğitim Programları ve Öğretim Alanı Profesörler Kurulu
İlköğretim 1-5. Sınıflar Öğretim Programlarını Değerlendirme Toplantısı
(Eskişehir) Sonuç Bildirisi

Toplantı Tarihi	: 02.12.2005
Toplantı Yeri	: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Gündem	: Yeni İlköğretim Programı
Toplantıya Katılanlar*	Prof. Dr. Müfit GÖMLEKSİZ - Adnan Menderes Üniversitesi Prof. Dr. Şefik YAŞAR - Anadolu Üniversitesi Prof. Dr. Mustafa SAĞLAM - Anadolu Üniversitesi Prof. Dr. Ayhan HAKAN - Anadolu Üniversitesi Prof. Dr. Ersan SÖZER (Emekli) - Anadolu Üniversitesi Prof. Dr. Dilek GÖZÜTOK - Ankara Üniversitesi Prof. Dr. Nevin SAYLAN - Balıkesir Üniversitesi Prof. Dr. Nevzat BATTAL - Balıkesir Üniversitesi Prof. Dr. Güzver YILDIRAN - Boğaziçi Üniversitesi Prof. Dr. Zeki KAYA - Gazi Üniversitesi Prof. Dr. Ayten ULUSOY - Gazi Üniversitesi Prof. Dr. Meral AKSU - Ortadoğu Teknik Üniversitesi Prof. Dr. Ali YILDIRIM - Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığının Eğitim Fakültelerinde Eğitim Programları ve Öğretim alanında görev yapan toplam 25 profesöre gönderdiği 14.11.2005 tarihli çağrısı ile 02.12.2005 günü Eskişehir’de toplanan Eğitim Programları ve Öğretim Alanı Profesörler Kurulu, 2005-2006 öğretim yılında ilköğretimde uygulanmaya başlanan yeni eğitim programını tartışarak programla ilgili aşağıdaki görüşleri ilgili çevrelerle paylaşmaya karar vermiştir.

---

* Toplantıya katılanların isimleri üniversitelere göre alfabetik sırada verilmiştir.

Her ÷lkede eğitim sisteminin görevi, toplumsal yaşam düzeninin bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme ve değişimlere uyumlu biçimde sürdür÷l÷p geliştirilmesinden sorumlu olan toplumsal sistemleri işletecek nitelikteki insan gücünün yetiştirilmesidir. Eğitim sisteminin bu görevini yerine getirebilmesi için, eğitim kurumlarının işlev ve işleyişleri ile eğitim programları bireylerin ve toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel gereksinimlerini karşılayabilecek şekilde düzenlenir.

Ülkelerin eğitim sistemlerinin yapı, işlev ve işleyişleri ile eğitim programları kendi iç toplumsal dinamiklerinin yanı sıra bilgi ve teknolojinin gelişmesi, bilişim ve iletişim olanaklarının yaygınlaşması; küreselleşme, ülkelerarası ekonomik ve siyasi birleşme gibi uluslararası oluşumlardan da etkilenir. Özellikle bilginin, teknolojinin ve ürünlerinin hızla gelişmesi ve yayılması, her ÷lkede bireysel ve toplumsal yaşamda, toplumsal sistemlerde ve üretim-istihdam ilişkilerinde köklü değişikliklere neden olmaktadır. Okulların, bireyleri bu değişime uyum sağlanabilecek şekilde yetiştirebilmeleri için, eğitim programlarının çağdaş gelişmeler ve değişimler doğrultusunda oluşturulması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu açıdan bir ÷lkenin eğitim sistemi içinde uygulanan eğitim programları, öncelikle ÷lkenin kendi iç toplumsal dinamikleri, gereksinimleri ve yaşantılarından kaynaklanmak durumundadır. Aksi durumda, yani diğer ÷lkelere bakarak, onların kendi yapıları ve gereksinimlerinden üreyen felsefe, yönelim ve model ithallerinin geçerliliği ve uzun vadeli katkısı olamaz.

Ülkemizde de, özellikle yeni bir siyasi, ekonomik ve kültürel oluşum olan Avrupa Birliği'ne uyum amacıyla toplumsal yaşamda ve toplumsal sistemlerde oldukça kapsamlı değişimlerin gerçekleştirilmesinin zorunlu olduğu bir dönemde, eğitim basamaklarında yapısal düzenlemelerin yapılması ve bu düzenlemeler doğrultusunda eğitim programlarının geliştirilmesi gereksinimi vardır. 2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulanmaya konulan “Yeni İlköğretim Programı”nın bu gereksinime dayandırıldığı kuşkusuzdur. Bu çerçevede programın “öğrenci merkezli” ya da “yapılandırmacı” yaklaşımdan hareketle etkinlik temelli, öğrencinin öğrenme sürecine aktif olarak katılmasını amaçlayan, dersler arası yatay ve dikey ilişkileri dikkate alan, sınıf içi ve sınıf dışı öğrenme deneyimlerini bütünleştirmeye önem veren bir anlayışla geliştirilmeye çalışıldığı gör÷lmektedir. Bu özellikler dikkate alındığı zaman “yeni” programın, ilköğretim düzeyindeki eğitime önemli katkılar getirme potansiyeli olduğu söylenebilir. Ancak, bu programın hazırlanması aşamasında, program geliştirme süreci ve ilkeleri yönünden önemli eksiklerin olduğu ve uygulamada ciddi sorunların yaşandığı da bilinen bir gerçektir.

2005-2006 öğretim yılından itibaren ülke düzeyinde tüm ilköğretim okullarının 1-5. sınıflarında uygulanmaya başlanan Yeni İlköğretim Programında gözlediğimiz bu eksiklik ve sorunlara ilişkin kurulumuzun görüşleri birkaç başlık altında özetlenebilir:

- **Program değişiklikleri öncelikle ülkenin felsefe, gereksinim ve yaşıntılarından kaynaklanma durumundadır.**

Yeni İlköğretim Programı'nın hazırlanmasında ülkemizdeki bilim insanları ve ilgililerin değerlendirmelerinin ön plana alınmadığı gözlenmektedir. Hiçbir ülke kendi reformlarını başka ortamların gereksinimlerinden oluşmuş modellerle gerçekleştiremez. Bu açıdan, yeni girişimlerin temelinde kendi felsefe, yönelim, uygulama ve Cumhuriyet dönemi dönütlerimizi yeniden gözden geçirmemiz büyük önem taşımaktadır. Eğitim programlarının çağın oluşumlarını içermesi önemli bir amaçtır; ancak bu oluşumlara yanıt veren programların ülke gerçeklerinden kaynaklanması da aynı önemde bir zorunluluktur.

- **Yeni İlköğretim Programı hazırlanırken önceki program geliştirme çalışmaları göz ardı edilmiştir.**

Yeni İlköğretim Programının hazırlaması aşamasında ilköğretim alanındaki daha önce gerçekleştirilen program geliştirme çalışmaları dikkate alınmaması ve bu programın bir siyasi söylem olarak “Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk ve en kapsamlı eğitim reformu” olarak tanıtılması, Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren toplumsal gelişme ve değişim gereksinimlerini karşılamada dinamik ve işlevsel bir yapıya sahip olan Türk Eğitim Sisteminde, özellikle ilköğretim alanındaki program geliştirme çalışmalarının gözardı edildiği anlamına gelmektedir. Özellikle 1990’lı yıllarda ilköğretimdeki çeşitli derslerin öğretim programlarının (Örneğin 1998-Hayat Bilgisi Programı gibi) araştırma verilerine dayanarak ve çağdaş program geliştirme süreçleri uygulanarak geliştirilmesi amacıyla yoğun çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Aynı şekilde 2000’li yıllarda 4-8. sınıf Fen Bilgisi Öğretimi Programı hazırlanmış, uygulamaya konmuş, ancak henüz değerlendirme sonuçları alınmadan yeni bir uygulamaya geçilmiştir. “Yeni İlköğretim Programı”nın hazırlanmasında bu deneyimlerden yararlanılmaması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

- **Yeni İlköğretim Programının hazırlanmasında, önceki programın değerlendirilmesine dayalı bilimsel dönütlerden yararlanılmamıştır.**

Eğitimde program geliştirme çalışmalarında temel hareket noktalarından birisi, uygulanmakta olan eğitim programlarının, toplumdaki ekonomik, sosyal ve siyasal, kısaca kültürel gelişmeler ve değişimler ile bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler doğrultusunda ortaya çıkan yeni bireysel ve toplumsal gereksinimleri karşılama durumlarının değerlendirilmesi araştırmalarından elde edilen verilerdir. Ancak, Yeni İlköğretim Programının hazırlanmasında, önceki programın uygulayıcılarından ve uygulama sonuçlarından bilimsel bir süreç içinde dönütler alınmadığı görülmektedir. Oysa, eğitim programlarının uygulanmasında kesinti olmaması için, uygulanmakta olan programların yeni oluşan gereksinimler doğrultusunda geliştirilmesi, çağdaş program geliştirme anlayışında genel kabul gören bir yaklaşımdır.

- **Yeni İlköğretim Programının tek bir eğitim yaklaşımına dayandırılması doğru değildir.**

Eğitim programlarının niteliği ve uygulama ilkeleri temel alınan eğitim felsefesine göre belirlenir. Eğitim programının dayandığı eğitim felsefesinin de toplumdaki genel özdeğerleri, anlayış ve davranış özelliklerini dikkate alması okul ve toplum arasındaki uyumun bir gereğidir. Çağdaş toplumsal yaşam anlayışı ve buna uygun eğitim uygulamaları çeşitliliğin birlikteliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu anlamda ilköğretim 1.-5. sınıflarda uygulanmakta olan öğretim programlarında tek bir yaklaşımın (yapılandırımcılık) temel alınması ve programın uygulama ilkelerinin sadece bu anlayışa dayandırılması eğitim-öğretim etkinliklerinde bireysel farklılıklara uygun bir çeşitliliği sınırlandırmakta, bu da öğretmenin belli kalıplar içerisinde hareket etmesine neden olmaktadır.

- **Yeni İlköğretim Programının hazırlanmasında, ilköğretim basamağında uygulanmakta olan programların geliştirilmesi yerine, başka ülkelerde uygulanan programların uyarlaması yoluna gidilmiştir.**

Her ülkede eğitim sisteminin çeşitli basamaklarında yer alan eğitim kurumlarında uygulanan eğitim programları, o ülkenin kendi toplumsal dinamikleri ile toplumsal

gereksinim ve gerçekleriyle uyumlu olmak zorundadır. Aksi durumda hem eğitim programlarının uygulanmasında güçlükler ve olumsuzluklar hem de toplumsal huzursuzluklar yaşanır.

Yeni İlköğretim Programının hazırlanmasında, ilköğretimde uygulanmakta olan eğitim programının geliştirilmesi yerine, program içeriğinin ve uygulama ilkelerinin, sosyo-ekonomik ve kültürel koşulları ülkemize göre oldukça farklı olan ülkelerde uygulanan programların örnek alınarak uyarlaması yoluna gidilmiştir. Örneğin Sosyal Bilgiler Programında yer alan öğrenme alanları ile ABD'nin Milli Sosyal Bilgiler Konseyi'nin okullara önerdiği öğrenme alanları büyük oranda aynıdır. Bu durumun ülkemizin kendi toplumsal gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalacağı ve toplumsal gerçeklerine uygun olamayacağı açıktır.

Kuşkusuz, program geliştirme çalışmalarında uluslararası uygulamalardan ve deneyimlerden yararlanılması, uluslararası olgu, olay ve oluşumların programın içeriğine ve uygulamalarına yansıtılması, bilimsel ve çağdaş program geliştirme süreçleri yönünden doğrudur. Bu açıdan yeni programda bazı yeni kavramlara ve uygulama ilkelerine yer verilmesi olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmekle birlikte, bir ülkede uygulanan bir programın o ülkede başarılı olduğu gerekçesi ile örnek alınıp uygulamaya konulması, doğru bir program geliştirme yaklaşımı olarak kabul edilemez.

- **Yeni İlköğretim Programının hazırlanmasının kısa bir zaman dilimine sığdırılması, program geliştirme çalışmalarının bir sistem bütünlüğü içinde ele alınmasını engellemiştir.**

Eğitim sistemi; ekonomi, hukuk, siyaset, kültür vb. toplumsal sistemlerde olduğu gibi dinamik süreçler bütünüdür ve bu süreçler diğer toplumsal sistemlerde oluşan gelişme ve değişimler ile gereksinimlerden etkilenir ve ürünleri ile diğer toplumsal sistemlerin üretkenlik, verimlilik gibi işleyiş özelliklerini etkiler. Bu nedenle, toplumda kendi iç dinamikleri ve dış etmenlerle ortaya çıkan yeni gereksinimler doğrultusunda eğitim programlarının geliştirilmesi doğal bir süreçtir. Ancak bu sürecin tüm bileşenlerinin birlikte ele alınması zorunludur.

Bireysel ve toplumsal istemlerin gereklerini yerine getirme amaçlı bir program geliştirme süreci zaman, uzman görüşü, araştırma verileri, değerlendirme sonuçları, ilgililerin katılımı, ilgili çevrelerde tartışma, deneme uygulaması, temel ve yardımcı ders

materyallerinin geliştirilmesi, öğretmenlerin hizmetiçi eğitimleri gibi bir dizi bileşenlerin bir sistem bütünlüğü içinde ele alınmasını gerektirir. Bu nedenle, ilköğretim basamağında yeni bir eğitim programının uygulanmasının gerekliliği henüz ilgili çevrelerde yeterince tartışılmadan, yeni programın uygulamaya konması, çağdaş program geliştirme süreçleri açısından uygun bir yaklaşım değildir.

Özellikle bireylerin bedensel, zihinsel-bilişsel ve psikososyal gelişimlerinin bir bütün olarak desteklendiği ve onların yaşam boyu öğrenmeleri için gerekli olan temel öğrenme araçları ile bireysel ve toplumsal yaşamları için gerekli olan ortak temel bilgi, beceri, alışkanlık, tutum ve değerleri kazandıkları temeleğitim basamağı olan ilköğretimde mevcut eğitim programının kaldırılarak yerine yepyeni bir eğitim programının uygulamaya konulması, altı ay gibi oldukça kısa bir süre içerisinde gerçekleştirilemeyecek kadar kapsamlı ve çok boyutlu bir iştir. Üstelik bu programın hazırlanmasında yeterli düzeyde ilgili alan uzmanlarının desteğinin alınmaması, uygulanan programın değerlendirme çalışmaları ile yeni programın gerekçesine, hazırlanmasına ve uygulanmasına temel oluşturacak bilimsel araştırma süreçlerine yer verilmemesi, program taslağının ilgili kamuoyunda tartışılarak yeterli düzeyde ve kapsamlı dönütler alınmasına önem verilmemesi, programı uygulayacakların bilişsel ve duyuşsal yönden hazır duruma getirilmemesi, programın ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarının ortaya konmaması, programın uygulanmasında kullanılacak öğretim materyallerinin zamanında hazırlanmaması gibi bir dizi olumsuzluklar, programın hazırlanmasında ve uygulanmasında sistem bütünlüğü ilkesine uyulmadığını göstermektedir.

Örneğin, programla ilgili eğitim teknolojisi açısından bir değerlendirme yapılmadığı gibi, ilgili ve gerekli ders araç-gereçleri öğretmenin ve öğrencinin hizmetine yeterli düzeyde sunulmamıştır. Öte yandan ders kitapları, öğrenci ve öğretmen çalışma kılavuzları yapılandırmacı yaklaşıma göre değil, klasik, idealist, realist yaklaşıma göre düzenlenmiştir. İçeriğin böyle düzenlenmesi savunulan ve programın dayandırıldığı felsefeye terstir. Ayrıca eğitim durumlarında önerilen yöntem ve teknikler, kazanımları öğrenciye mal etmede yetersiz kalmaktadır; çünkü çok değişik, uygun öğretme-öğrenme yöntem ve tekniklerinin birlikte işe koşulması gerekmektedir. Sınama durumları ise açık ve anlaşılır değildir. İşe koşulması önerilen ölçme araçları neyi, nasıl ölçeceği anlaşılır şekilde düzenlenmemiştir. Özet olarak, öğretmenlerin programın uygulanmasında belirsizliklerden ve yetersizliklerden kaynaklanan çok yönlü güçlükleri, sorunları ve

eğitim gereksinimleri vardır. Yeni programın başarısı, ivedilikle ve öncelikle bu eksikliklerin giderilmesine bağlıdır.

- **Yeni İlköğretim Programının deneme uygulaması zaman ve kapsam yönünden yetersiz kalmış ve tarafsız bir değerlendirmesi yapılmamıştır.**

Eğitimde program geliştirme sürecinde deneme uygulamalarının (pilot uygulama) ve bu uygulamadan elde edilen dönütlerin önemli bir yeri vardır. Çünkü bu uygulamalar sırasında programın işlevselliğinde ve işlerliğinde etkili olan olumsuz etmenler belirlenir ve program taslağında bunları giderici önlemler alınır. Deneme uygulamalarında, bilimsel yaklaşımlarla programla ilgili tüm ilgililerin görüş ve önerilerinin alınması zorunludur. Deneme amaçlı uygulanan bir programın değerlendirilmesi çalışmalarının, daha sağlıklı ve daha gerçekçi veriler elde etmek için, program tasarısını hazırlayan kurumlardan çok bağımsız kurumlar tarafından yapılması daha doğru bir yaklaşım olarak tercih edilir. Öte yandan deneme uygulamasının yapıldığı örneklem kümesinin tüm evreni temsil edecek nitelikte olması da önemli bir koşuldur. Ancak, Yeni İlköğretim Programının deneme uygulaması hem zaman yönünden hem de örneklem yönünden yetersiz olduğu gibi, değerlendirmesinin de çağdaş program geliştirme anlayışında öngörülen biçimde bağımsız ve tarafsız biçimde yapılmaması da önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

- **Yeni İlköğretim Programının uygulanması öncesinde öğretmenler yeterli düzeyde hizmetiçi eğitimden geçirilmemiştir.**

Bir eğitim programının başarıya ulaşmasında, programın uygulayıcıları olan öğretmenler ile program uygulamalarını denetleme ve yönlendirmeden sorumlu olan denetçilerin ve yöneticilerin, programın öğelerinin (amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme süreci) ve programın uygulama ilkelerinin gerektirdiği bilgi, beceri, tutum ve değerlere sahip olmaları son derece önemlidir. Bu nedenle, program geliştirme sürecinde öğretmenlerin, denetçilerin ve yöneticilerin yeni program için öngörülen nitelikler yönünden hazır olmalarını sağlamak için hizmetiçi eğitim programları düzenlenir. Hizmetiçi eğitim süreçlerinde katılanların programın gerekçesi, felsefesi, niteliği, uygulama ilkeleri, materyal kullanımı, ortam düzenleme vb. konulardaki yeterliklerinin geliştirilmesi amaçlanır. Ancak, yeni ilköğretim programı, öğretmenler ve diğer ilgililer gerekli ve yeterli hizmetiçi eğitim süreçlerinden geçirilmeden uygulamaya konulmuştur. Dolayısıyla öğretmen, denetçi ve yöneticilerin büyük çoğunluğu yeni

programın niteliğini ve uygulama ilkelerini bilmeden bu programı uygulama durumunda kalmışlardır. Bu durum uygulamada, pek çoğu kamuoyuna da yansımış olan ciddi sıkıntılara neden olmaktadır. Örneğin, ilköğretim 1. sınıf öğretmenlerinden, henüz daha uygulama yöntem, teknik ve ilkelerini bilmeden ilk okuma-yazma öğretiminde ses temelli cümle öğretimi yaklaşımını uygulamaları istenmiştir.

- **Yeni İlköğretim Programının geliştirilmesinde ve uygulanmasında karşılaşılan eksikliklerin ve sorunların giderilmesi için program geliştirme sürecinin ilkeleri doğrultusunda ilgili uzmanların katılımıyla gerekli önlemlerin alınması zorunludur.**

Yeni İlköğretim Programının hazırlanması, denenmesi ve uygulanması aşamasında insan kaynaklarının yetiştirilmesinden ilgili materyallerin hazırlanmasına kadar bir dizi çalışmalar için harcanan emek ve maliyetleri ve özellikle de eğitsel yönden olabilecek olumsuz etkileri dikkate alınarak programın geliştirilmesi ve uygulanmasında oluşan eksikliklerin ve sorunların bir an önce giderilmesi zorunludur. Bu sorunlar, program geliştirmenin sürekli olması ve uygulamadan gelen dönütlerle gerekli iyileştirmelerin yapılması gerektiği anlayışı ile çok yönlü uzman görüşlerinin de katkılarıyla sistem bütünlüğü içerisinde çözülmeli ve programın bir an önce iyileştirilmesi için gereken çaba gösterilmelidir. Bu çabalarda da tek yönlü bir bakış açısından çok, farklı uzmanların görüş ve önerilerinin de dikkate alınmasının ve bir araştırma-geliştirme etkinliği olarak program geliştirmenin tüm aşamalarına ve ilkelerine uygun çalışmaların başlatılmasının önemli yararlar sağlayacağı açıktır.